

Od Redakcji

W niniejszym numerze „Problemów Polityki Społecznej” proponujemy spojrzenie na politykę społeczną oraz szerzej — na polityki publiczne jako na sferę, w której tworzy się wspólnota polityczna. Próba rozwijania tej perspektywy towarzyszyła obradom Grupy tematycznej „Polityki publiczne jako obszar (re)definiowania wspólnoty” podczas XVI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego w dniach 14–17 września 2016 r. w Gdańsku. Niniejszy tom „Problemów Polityki Społecznej” opiera się na wystąpieniach prezentowanych podczas posiedzenia Grupy, poszerzonych o artykuły Katarzyny Gucałskiej i Piotra Lisa.

Oddawany do rąk Czytelników numer zawiera zróżnicowane tematycznie artykuły, poruszające m.in. problematykę: dochodu podstawowego, sportu jako polityki publicznej, polityki polonijnej, debaty o wieku emerytalnym oraz miejskich projektów rozwojowych. Wspólnym mianownikiem dla zamieszczonych w numerze artykułów jest próba rozwijania klasycznej, choć w naszym przekonaniu niewystarczająco obecnie artykułowanej, perspektywy zorientowanej na badanie tego, jak polityka społeczna przekształca status jednostek i granice wspólnoty politycznej. Kategorie statusu jednostek oraz granice wspólnoty politycznej rozumiemy w duchu koncepcji obywatelstwa społecznego. Przyglądamy się temu, jak za sprawą formalnych przepisów i programów politycznych, nieformalnych działań na różnych szczeblach administracji oraz praktyk dyskursywnych w polityce społecznej różnicuje się: uprawnionych oraz nieuprawnionych, zasługujących oraz niezasługujących na wsparcie czy też „swoich” i „obcych”. W szczególności interesuje nas, czym — w wymiarze symbolicznym — ma się charakteryzować wyróżniana w ten sposób wspólnota polityczna oraz jakie prawa i obowiązki przypisuje się jej członkom.

Perspektywa zorientowana na badanie procesów wytwarzania granic wspólnot w polityce społecznej jest, w naszym przekonaniu, aktualna. Europejski kryzys ekonomiczny, napływ uchodźców do Unii Europejskiej i polaryzacja sceny politycznej stwarzają w Polsce i w innych krajach UE nowy kontekst działania państwa. Z jednej strony, przyczynia się on m.in. do rozwijania w dyskursie publicznym retoryki rozróżniającej tych, którzy mają legitymizację do korzystania z pomocy instytucji publicznych, oraz tych, których roszczenia są nieuzasadnione. Skutkuje on także reformami, które zmierzają do „uszczelniania” dostępu do określonych instrumentów (w Polsce dotyczy to np. „profilowania” osób bezrobotnych, za granicą — np. ograniczania dostępu do świadczeń socjalnych dla osób migrujących, co w skrajnych postaciach przyjmuje cechy *welfare chauvinism*). Z drugiej strony, argumentuje się na rzecz wzrostu solidarności i rozszerzania w polityce społecznej instrumentów

o charakterze uniwersalistycznym (czego wyrazem jest chociażby postulowanie gwarantowanego dochodu obywatelskiego). Koncepcje uniwersalnego dostępu do usług i zasobów oddziałują przy tym na poszerzenie ujęć polityki społecznej, obejmującej coraz częściej, poza tradycyjnie rozumianą sferą *welfare*, także takie obszary jak np. dostęp do kultury czy zrównoważony rozwój.

Zawarte w tomie artykuły zostały uporządkowane od tych, które problematykę granic wspólnoty politycznej oraz praw i obowiązków obywateli ujmują w bardzo szerokich kategoriach, przez artykuły omawiające międzynarodowy i krajowy wymiar polityki społecznej, do analiz, które dotyczą lokalnych egzemplifikacji procesów definiowania wspólnoty politycznej w polityce społecznej.

Tom otwiera artykuł Katarzyny Gucałskiej, w którym została przeprowadzona analiza koncepcji dochodu podstawowego autorstwa Carole Pateman. Katarzyna Gucałska, w ślad za Pateman, pokazuje, w jaki sposób gwarancja uniwersalnego dostępu do własności może wzmacniać i rozszerzać obywatelstwo. Autorka dowodzi możliwego wpływu takiego rozwiązania na poprawę statusu kobiet, przez osłabienie związku między dochodem a płatną pracą, a także na demokratyzację partycypacji politycznej. Wobec prawa do dochodu obywatelskiego postuluje analogiczną konstrukcję jak w przypadku praw wyborczych. Katarzyna Gucałska odtwarza polemikę Pateman z proponowanymi przez jej oponentów koncepcjami wspólnoty politycznej opartej na kontrybucji. Dowodzi, że gwarantowany dochód obywatelski nie osłabia wspólnoty, ale właśnie otwiera przestrzeń do konstruowania wspólnoty przez umożliwienie tworzenia sieci powiązań między ludźmi w ramach bardziej inkluzywnych instytucji.

Wojciech Woźniak w artykule *Polityka publiczna wobec sportu. Sport jako element polityki publicznej* analizuje relacje między procesem politycznym (*politics*) a programami polityki społecznej (*policy*) dotyczącymi sportu. Ukazuje trzy obszary zagospodarowywania sportu przez politykę społeczną, takie jak, po pierwsze: budowanie spójności społecznej i wyrównywanie szans, w tym szczególnie osób z niepełnosprawnościami i osób doświadczających biedy, po drugie: sport jako instrument polityki międzynarodowej w sferze społecznej i gospodarczej oraz po trzecie: sport jako instrument polityki tożsamości. Autor, na przykładzie NRD, pokazuje, jak sport został wpleciony w polityczne instrumentarium budowania tożsamości wspólnoty. Wojciech Woźniak wnioskuje, że sport w polityce konotuje się z obietnicą — może być narzędziem do walki z wykluczeniem społecznym, kreowania lub umacniania narodowych, ale także lokalnych i regionalnych tożsamości, a w perspektywie globalnej — może służyć wspieraniu państw peryferyjnych, które są w trudnej sytuacji ekonomicznej i społecznej.

Artykuł *Zrównoważony rozwój rynków mieszkaniowych jako współczesne wyzwanie dla polityki mieszkaniowej państwa* Piotra Lisa zawiera analizę związków między realizacją „prawa do (za)mieszkania” a modelem społecznym funkcjonującym w danym kraju. Autor podkreśla, że na „prawie do zamieszkania” należy oprzeć zasadę wyznaczania wzajemnego układu praw i obowiązków gospodarstw domowych, przedsiębiorstw i państwa w zakresie zapewniania podstawowych warunków mieszkaniowych. Wyróżnia przy tym trzy modele społecznej polityki mieszkaniowej. W modelu uniwersalnym dominuje idea solidarnego

płatania i otrzymywania świadczeń przez wszystkich obywateli, przy czym występuje zróżnicowanie co do stopnia obciążeń i świadczeń publicznych w zależności od możliwości finansowych gospodarstw domowych. W modelu selektywnym w wersji szerokiej beneficjentami wsparcia państwa w sferze mieszkaniowej są osoby w trudnej sytuacji lub wykluczone (jak w koncepcji wąskiej) oraz osoby o skromnych dochodach mające trudności z dostępem do odpowiedniego mieszkania ze względu na niepewność dochodów. Natomiast w modelu selektywnym w wersji wąskiej mieszkania socjalne subwencjonowane przez władze publiczne są przeznaczone dla osób w trudnej sytuacji lub wykluczonych. Zdaniem autora model uniwersalny oraz model selektywny w wersji szerokiej stanowią ważne instrumenty polityki mieszkaniowej w zrównoważeniu rozwoju rynków mieszkaniowych.

Michał Nowosielski i Witold Nowak w artykule „*Nowa polityka polonijna*” — *obszar tworzenia wspólnoty czy przestrzeń gry interesów?* analizują proces, który dokonał się w polskiej polityce między 2011 a 2015 r. w sferze definiowania i postrzegania specyficznej wspólnoty — Polonii. Autorzy ukazują, jak w badanym okresie dotychczasowy podział na Wschód i Zachód jako miejsce zamieszkania Polonii stracił na znaczeniu. W polskiej polityce zwrócono bowiem większą uwagę na Polonię żyjącą w krajach zachodnich, w pewnym sensie ją dowartościowując i do pewnego stopnia likwidując symboliczną linię podziału. Konsekwencją nowego sposobu definiowania polityki polonijnej jako narzędzia polityki zagranicznej i realizacji polskiej racji stanu — jak piszą Michał Nowosielski i Witold Nowak — stało się bardzo silne dowartościowanie elit społecznych (np. naukowych, kulturalnych czy gospodarczych) Polonii. Jednocześnie wartości związane z tworzeniem wspólnotowych więzi Polski z diasporą zastąpiono pragmatyką osiągania celów politycznych.

Punktem wyjścia analizy, którą Barbara Szatur-Jaworska przeprowadza w artykule *Debata publiczna o wieku emerytalnym w Polsce*, jest napięcie między solidaryzmem, na którym opiera się polski system emerytalny, i swoistym mitem jednorodnego „losu emeryta” a faktycznymi oraz wytwarzanymi w dyskursie publicznym różnicami pomiędzy osobami, które podlegają odrębnym systemom emerytalnym. Na tym tle autorka dokonuje analizy debaty parlamentarnej i medialnej na temat podwyższenia wieku emerytalnego w Polsce. Ukazuje uczestników tej debaty, stosowane argumenty, zabiegi erystyczne i konteksty debaty, dowodząc jej dezintegrującego wpływu na faktyczną i symboliczną wspólnotę ubezpieczonych.

Magdalena Rek-Woźniak przenosi rozważania o budowaniu wspólnoty w polityce publicznej na obszar związany z polityką miejską i przestrzenią. W artykule „*Anatomia ambicji*” a *polityka publiczna. Cztery wymiary debaty o miejskich megaprojektach* ukazuje, w jaki sposób tzw. megaprojekty można traktować jako soczewkę do badania przenikających się problemów: nieprzejrzystości podejmowania decyzji politycznych na styku sektora publicznego i prywatnego, stosowania dyskusyjnych instrumentów lokalnego rozwoju gospodarczego, wpływu inwestycji na lokalną strukturę społeczną oraz tożsamościowego i wizerunkowego efektu inwestycji. Autorka podaje przykład m.in. megaprojektu Nowe Centrum Łodzi, dowodząc, że megaprojekty mogą, także w Polsce, być traktowane jako przedmiot badań, którego analiza prowadzi do pogłębionej wiedzy nad ambiwalentnymi efektami interwencji w środowisku lokalnym.

Niniejszy tom zamyka artykuł Michała Mielczarka *Polityka aktywizacji w praktyce działania pola pomocowego Powiatowego Urzędu Pracy. (Auto)etnograficzne studium krytyczne przypadku*. Praca ta zawiera jakościową analizę praktyki działania aktywizacyjnego pola pomocowego Powiatowego Urzędu Pracy. Autor, korzystając z instrumentarium Pierre'a Bourdieu, dokonuje analizy tzw. aktywnej polityki społecznej. Michał Mielczarek wnioskuje, że fundamentalną zasadą generatywną praktyk (struktur i działań) w polu pomocowym PUP jest biegunowy podział: aktywny/pasywny. Generuje on, zdaniem autora, wiele innych podziałów, a podstawową dystynkcję wyznacza w tym przypadku oś opozycyjnych dyspozycji: gotowość, chęć i posiadanie legalnej pracy zarobkowej oraz brak takiego rodzaju gotowości. Dominujący jest biegun aktywności, z nim bowiem wiąże się posiadanie władzy.

*Maria Theiss
i Magdalena Rek-Woźniak
Redaktorki tematyczne numeru*